

ZPRÁVY

Rekonstrukce dominikánského kláštera v Jihlavě

Klášter dominikánů byl založen s kostelem Povýšení svatého Kříže v polovině 13. století. Zásadní barokní přestavbou prošel, kromě kostela, který zůstal zachován ve své gotické podobě, závěrem 17. století. V roce 1784 císař Josef II. klášter zrušil a spolu se sousedním barokním konventem jezuitů jej předal do užívání armády. Ta vystavěla v první polovině 19. století v uliční frontě spojovací křídlo mezi oběma konventy, čímž vznikl celek tzv. "Velkých kasáren", který se v zásadních rysech zachoval až do roku 1990.

Armáda s objekty nezacházela nikterak pietně. Upravovala pro svou potřebu řadu prostor v interiéru kláštera, avšak nejvíce utrpěl vlastní kostel, který byl přepažen na více podlaží a v presbytáři byla ještě v 1. polovině 19. století nahrazena zřejmě porušená gotická klenba plochou klenbou klasicistní. Tato neuvážená změna klenby vnesla do vysokého gotického objektu vodorovné síly, které začaly vybočovat stěny presbytáře. Jejich stabilizaci řešila armáda nevhodným zesílením gotických opěrných pilířů a nástavbou původní gotické sakristie při jižním průčelí.

V posledních desetiletích přestala armáda objekty dominikánské části udržovat, začalo docházet k rozsáhlému zatékání a následnému

porušení krovu a mnohých kleneb. Za tohoto stavu přestali vojáci dominikánskou část kasáren využívat, klášter ponechali svému osudu a obývali pouze jezuitskou část.

Roku 1990 armáda celý areál opustila a předala jej městu. V roce 1991 požádala obnovená Náboženská matice, která byla majitelem objektu do 60. let, Městský úřad v Jihlavě o předání areálu dominikánského kláštera s tím, že zajistí prostřednictvím dominikánského řádu jeho rekonstrukci. K převodu došlo a Náboženská matice předala klášter dominikánům, kteří se tak vrátili po více jak 200 letech do svých objektů.

Na základě finančních příslibů zahraničních společností zahájil řád přípravu rekonstrukce, jejímž investorem se stalo Sdružení laiků sv. Dominika, které zadalo potřebné projekty a průzkumy.

Cílem rekonstrukce bylo vytvořit v bývalé gotické části kláštera duchovní vzdělávací centrum, které bude vázáno na komerční část areálu v mladší uliční frontě. Zde bylo záměrem zřídit hotel na špičkové úrovni s celým vybavením a kapacitou danou velikostí objektů.

Po provedení umělecko - historického (SÚRPMO Praha) a restaurátorského (ak. mal. A. Novák z Prahy) průzkumu byl zpracován vlastní projekt (ing. arch. J. Sedlák). Stavební práce byly zahájeny bouracími a odkrývacími pracemi v únoru 1992.

Rekonstrukce byla prováděna v úzké spolupráci s orgány památkové péče. Snahou bylo v maximální míře obnovit původní historické prostory a optimálně jich využít pro nový provoz. První etapa, tj. rekonstrukce uliční části pro potřeby hotelu, byla dokončena v červnu 1993, v červenci byl zahájen provoz. Hotel má kapacitu 65 lůžek včetně přistýlek ve 24 pokojích a je vybaven kompletním příslušenstvím, jídelnou o kapacitě 100 míst, dvěma salonky s celkovým počtem 80 míst a společenským sálem se 135 místy, nechybí zde ani výtah. Jednotlivé pokoje jsou vybaveny kompletním příslušenstvím včetně televizoru, chladničky a telefonu. Kuchyně má kapacitu až 300 jídel denně.

Ve druhé etapě rekonstrukce byla na podzim 1994 dokončena klášterní část v zadním traktu kolem rajskeho dvora. Zde je 15 pokojů (původních mnišských cel) pro jednoduché ubytování se společným příslušenstvím. V přízemí byl obnoven původní barokní velký a malý refektář s nástrojnými malbami. Kromě toho je v přízemí jídelna s kuchyní a příslušenstvím pro kapacitu kláštera. Tato část bude sloužit jako celostátní vzdělávací středisko pod vedením dominikánského řádu.

Po technické stránce bylo cílem rekonstrukce zajistit životnost objektu jako u novostavby. Na všech klenbách byla provedena železobetonová rubová skořepina s obrubníky kotvenými do nosného zdiva, u dřevěných stropů převzaly nosnou funkci nové stropy železobetonové. V klášterní části byla odstraněna historická konstrukční závada, kdy vysoké barokní zdi síní v patře stály na středu kleneb refektáře. Tyto zdi byly vyneseny předpjatou železobetonovou konstrukcí. Do původní podoby byly zrekonstruovány krovy, byly provedeny nové krytiny, veškeré instalace, omítky a podlahy a rovněž osazena nová okna a dveře. Objekt dostal nové ústřední vytápění s kotelnou na plyn a v hotelové části bylo provedeno vysoušení zdiva proti vlhkosti vrty s vodotěsnou záličkou.

K úplnému dokončení rekonstrukce chybí provedení hospodářského dvora hotelu s objektem garáží a parkovišti pro hosty a zřízení zahrady kláštera na pozemku směrem k hradbám. Tyto práce budou dokončeny v roce 1995.

Samostatnou kapitolu tvoří chrám Povýšení svatého Kříže. Jeho loď převzala do užívání

v roce 1946 Československá církev husitská, která provedla její rekonstrukci. Presbytář, který zůstal až do roku 1990 součástí kasáren, by měl výhledově sloužit jako kaple pro duchovní centrum v klášteře, ke kterému přiléhá. Byl již proveden rozsáhlý památkový a archeologický průzkum, který sloužil jako podklad pro zpracování projektu rekonstrukce. Její realizace je zatím pro nedostatek finančních prostředků pozastavena.

Závěrem je nutno zdůraznit, že cílem majitele areálu bylo vytvořit v rekonstruovaném objektu centrum duchovní kultury, a to jak náboženské, tak obecně kulturní, které bude sloužit nejen potřebám města, ale bude mít nadregionální význam. Zatím neúplný provoz ukazuje schopnost kláštera tento nelehký cíl plnit. Za jeho krátké novodobé existence se podařilo uskutečnit řadu kvalitních koncertů, konferencí a seminářů, z nichž některé měly i mezinárodní účast. V křížové chodbě kláštera bude v roce 1995 otevřena stálá galerie obrazů Míly Doleželové. Nově vzkříšený dominikánský klášter tak chce přispět k duchovní, morální a kulturní obrodě města, zatíženého právě v této oblasti nejvíce komunistickou minulostí.

Jan Sedlák

75 let českého gymnázia v Jihlavě

Roku 1994 oslavilo státní gymnázium v Jihlavě 75. výročí svého založení. Záštitu nad oslavami přijal ing. Ivan Pilip, ministr školství, mládeže a tělovýchovy ČR, členy čestného předsednictva byli Milan Bialas, profesor konzervatoře v Brně, František Bruna, místostarosta města Jihlavy, ing. František Dohnal, starosta města Jihlavy, doc. PhDr. Josef Dovalil CSc., děkan fakulty tělesné výchovy a sportu UK, Tomáš Fejfar, poslanec parlamentu ČR, PhDr. Pavel Jiráček, ředitel Muzea Vysočiny v Jihlavě, ing. Jan Koday, zástupce absolventů gymnázia, Petr Menšík, přednosta Okresního úřadu v Jihlavě a MUDr. Pavel Svítal, primář interního oddělení jihlavské nemocnice a prezident ROTARY klubu v Jihlavě.

Přípravy trvaly téměř dva roky. Obtížné bylo především opatřit adresy bývalých žáků, které osud rozvál do celého světa. Z pěti a půl tisíce absolventů, kteří chodili do 210 tříd, nakonec chyběly adresy žáků pouhých šesti tříd. Nejstarším známým absolventem je pan František Gregor z Brna, který maturoval v roce 1925.

Přípravný výbor oslav byl ve styku s důvěrníky bývalých tříd, do školy však přicházeli mnozí další, především starší absolventi, a projevovali upřímný zájem o oslavy, přinášeli fotografie a dokumenty, nabízeli svou pomoc, vyprávěli mnoho zajímavého o životě ve školních lavicích i o svých dalších osudech.

Redakční rada pod vedením profesora Josefa Výborného připravila k vydání almanach 75 let českého gymnázia v Jihlavě, ve kterém jsou vedle dějin ústavu dovedených až do současnosti představeni významní absolventi gymnázia, otištěny vzpomínky bývalých studentů a zpracovány seznamy zaměstnanců, abiturientů a současných studentů školy. Výtvarného řešení almanachu se ujal profesor Eduard Klika, který je také autorem grafického listu k oslavám.

Znak jihlavského gymnázia, který byl používán v rámci oslav, vytvořila na základě studentských návrhů profesorka Dagmar Šmídová, autorkou příležitostného razítka je studentka Martina Součková.

Oslavy vyvrcholily v sobotu 25. června 1994. Už od 8.00 hodin se začali scházet absolventi na ploše Horáckého zimního stadionu k prezentaci. V 9.00 hodin se v zasedací síni školy sešlo čestné předsednictvo oslav, v 10.30 vyšel z Tyršovy ulice průvod absolventů, učitelů a hostů. Hosté přijeli z partnerských škol z holandského Purmerendu, rakouského Lilienfeldu a anglického Tivertonu. Na náměstí před radnicí byly oslavy oficiálně zahájeny projevy místostarosty Františka Bruny a ředitelky gymnázia Heleny Kučerové.

Velká část shromážděných pak odešla do chrámu sv. Ignáce na slavnostní mši, kterou celebroidal páter Veselý a koncebroval Pavel Zach, oba absolventi gymnázia. Součástí mše bylo vystoupení pěveckého sdružení Campanula, vedeného PhDr. Pavlem Jirákem.

V následující přestávce se sešli ke společnému obědu členové vedení školy, čestného předsednictva a zahraniční hosté v restauraci Bohemia a bývalí i současní učitelé v hotelu Gustav Mahler. Absolventi, stejně jako večer, obsadili většinu zbývajících jihlavských restaurací.

Návštěvníci odpoledního koncertu profesora Milana Bialase a jeho dcery zaplnili bohužel pouze polovinu divadelního sálu Domu kultury. Ti, kdož nepřišli, se připravili o krásný hudební zážitek.

V 17.00 hodin následovala slavnostní akademie, na níž se představili současní i bývalí žáci a hosté. Akademii vedla profesorka Marie Němová.

Během celého dne bylo možno navštívit výstavu výtvarných prací absolventů v Domě kultury, ve škole byly instalovány výstavy k historii školy a výtvarných prací současných studentů.

Sobota skončila společenským večerem v Domě kultury, na který byli pozváni především starší absolventi. Ostatní abiturienti trávili večer v třídních kolektivech v jihlavských restauracích.

Zdeněk Krásenský

Pamětní desky obětem II. světové války v Telči

Obnovený Muzejní spolek v Telči schválil dne 15. 1. 1991 na své výborové schůzi návrh iniciovat vybudování důstojného památníku všech telčských obětí II. světové války. Navázal tím na záslužnou práci bývalého Muzejního spolku, který se po I. světové válce největší měrou zasloužil o zhotovení pamětních desek se jmény telčských občanů padlých v této válce. Tyto desky jsou umístěny na stěně v předsíni při zadním vstupu do kostela svatého Jakuba. Tvoří je keramické bíle glazované obklady, ručně malované a popisované začkami tehdejší Lidové malírny v Telči pod vedením prof. Františka Fromka.

Tak jako tehdy, i v současné době členové spolku nejdříve pracovali na vyhotovení úplného seznamu obětí. Úloha to byla nelehká, neboť ani městská kronika neobsahuje úplně

seznamy. Současná telčská kronikářka paní Helena Benešová, hlavní autorka konečného seznamu, čerpala důležité informace vedle kroniky také z dochovaných písemností Státního židovského muzea v Praze (mezi oběťmi byli také telčští občané židovského původu zavlčení do koncentračních táborů) a od žijících pamětníků a příbuzných obětí. Seznamy se žádostí o doplnění nebo úpravu údajů byly po několik měsíců uveřejňovány v Telčských listech.

Kromě toho založil Muzejní spolek konto u České spořitelny a inicioval veřejnou sbírku na zhotovení památníku. Novinovými články, besedami s občany a dopisy adresovanými podnikům a firmám informoval všechny obyvatele Telče o svém záměru a o důležitosti vybudování důstojného pomníku svým spoluobčanům, kteří položili životy za lepší budoucnost svých potomků.

Začátkem roku 1994 požádal Městský úřad v Telči Vysokou školu umělecko-průmyslovou v Praze o zhotovení návrhu památníku včetně jeho umístění. Budoucí autoři ak. arch. doc. Bohumil Chalupníček, ak. sochař prof. Václav Šerák a absolventka VŠUP Radka Folprechtová stáli před nelehkým úkolem.

Místo pro instalaci památníku se díky pochopení představitele římskokatolické farnosti děkana Aloise Perničky našlo na stěně v ambitu před zadním vchodem do kostela svatého Jakuba, v těsné blízkosti desek obětem I. světové války z 20. let, se kterými bude nový objekt tvořit harmonicky korespondující celek.

Památník z keramických neglazovaných kachlů tvoří dvě obdélníkové desky se jmény 143 obětí a daty jejich narození a úmrtí. Písmo moderního typu je nanášeno sítotiskovou technikou. Duhově pastelově barevné keramické fragmenty kruhu, symbolizující plynoucí čas, spojují sloupce keramických kachlů se jmény.

Práce na instalaci památníku za účasti prof. V. Šeráka započaly 3. října 1994, dokončeny byly koncem října. Finanční náklady za návrh, zhotovení a instalaci byly hrazeny ze zdrojů městského úřadu a z veřejné sbírky Muzejního spolku.

Pietní akt odhalení pamětních desek proběhl dne 27. října 1994 za účasti zástupců kulturního a veřejného života Telče, pozůstalých a pří-

buzných obětí, autorů památníku a dalších hostů, např. náměstkyně ministra kultury ing. Josefa Svobody či poslanců Parlamentu ČR RNDr. Čestmíra Hofhanzla a Tomáše Fejfara. Zahájen byl přeletem letky čtyř letounů SU 22 skupiny DUHA z letecké základny v Náměšti nad Oslavou. Stalo se tak na počest ing. Jaroslava Zapletala z Telče, příslušníka RAF, který zahynul 1. 1. 1945 při válečné operaci u anglického pobřeží. Poté promluvili starosta Telče Václav Jehlička a předseda Muzejního spolku doc. MUDr. Otto Svoboda. Položením květin pomník symbolicky odhalila studentka gymnázia Lenka Stříteská. V ekumenické části pietního aktu přednesli biblické texty Arnošt Neufeldt, vrchní kantor Židovské náboženské obce v Brně, děkan P. Alois Pernička a doc. PhDr. Eva Melmuková-Šašecí, farářka Česko-bratrské církve evangelické. Na závěr zazněla v chrámu svatého Jakuba koncertní hudba v podání Moravského kvarteta a violoncellisty Ctibora Příhody.

Jména všech 143 obětí II. světové války nemohla být dříve zveřejněna proto, že minulý režim přes proklamovanou úctu k odboji proti fašismu to prostě nepřipustil. Důvodem byl především náboženský původ některých z obětí či účast v západním odboji. Umístěním nových desek do těsné blízkosti památníku obětem I. světové války byl vytvořen celek připomínající dvě těžká období v novodobé historii města. Telč získala navíc v památníku další významné umělecké dílo.

Zdena Vaničková

Jihlavský Sokol v letech 1990 - 1994

Když se před pěti lety, přesněji 10. září 1990, ustavující schůze jihlavského Sokola rozhodla obnovit tuto významnou českou tělocvičnou organizaci hrající v historii naší vlasti velmi důležitou roli, málokdo tušil, s jakými problémy se bude muset potýkat. Nebyly to jen otázky majetkové, ale zejména devastace morálky a myšlení jako neblahý důsledek minulých let totalitního režimu. Téměř dvěma generacím již Sokol nic neříkal, o Tyršových myšlenkách a nejdůležitějších zásadách nemluvě. Dát

přednost zájmu celku před zájmem osobním, to dokázali již jen starší, kteří prožili v sokolském prostředí své mládí, ať to bylo před II. světovou válkou, nebo těsně po ní. Ale již ve známé sokolské písni se zpívá, že "... byl je cesta daleká, ta sokolík neleká" a tak zvolený výbor se dal s chutí do práce.

Muselo se začínat zcela od začátku, rozumnou propagací získávat nové, zejména mladé členy a žádat o navrácení nemovitostí, které Sokolu prokazatelně patřily. Byla to především sokolovna postavená obětavostí tehdejšího členstva a slavnostně otevřená v roce 1936, plocha sokolského letního cvičiště, na němž stojí podstatná část zimního stadionu, a pozemek dnešního okresního úřadu. Jihlavskému Sokolu patřily i dvě chaty u Maršovského rybníka.

Říká se, že nejlepší tělocvičnou je příroda. Proto se první akce náborového charakteru konaly právě v ní. Z podnětu založeného sokolského tábornického oddílu, který vznikl jako první složka, to byly společné vycházky rodičů s dětmi i dalších zájemců spojené s hrami a soutěžemi v terénu, se seznamováním veřejnosti se sokolským programem a třeba i s opékáním špekáčků.

Když o prázdninách roku 1991 byla konečně navrácena sokolovna, mohl se do ní vrátit i sokolský cvičební ruch. Dvakrát týdně se v ní scházejí mužské i ženské složky ke svým pravidelným cvičením. Založen byl i gymnastický oddíl, později i lyžařský. Brzy se dostavily i první výsledky. Obě žakovská družstva na přeborech župy i oblasti získala první místa a dorostenci s muži uspěli na celostátním přeboru v Písku. Dva dorostenci dokonce reprezentovali naše české sokolské hnutí i na mezinárodních závodech v Paříži. Cvičitelství postupně získával do svých řad nové tváře a také počet členstva úspěšně narůstal. Na první valné hromadě v březnu 1991 činil stav 137 dospělých i dětí. V závěru roku 1993 bylo registrováno již 179 žáků, 309 žákyň, 29 dorostu, 73 mužů a 253 žen. Rok 1994 zaznamenal další přírůstky, takže v současnosti má jihlavská jednota téměř 900 členů. Nejde však o množství, ale především o kvalitu, neboť být Sokolem neznamená jenom si odevičít své hodiny a jít domů. Je to celková životní náplň, styl života. Při podání přihlášky je třeba se za-

myslet, čím mohu být Sokolu prospěšný a teprve pak se zajímat o to, co od něj mohu získat. Toto však ještě všichni plně nepochopili.

Díky finančnímu příspěvku ČOS byla provedena důkladná oprava sokolovny, především fasády, což jistě jihlavská veřejnost zaregistrovala. Méně viditelné jsou však další opravy a úpravy, jako bylo zhotovení nové schodištní kovové konstrukce s ditermálními skly, nátěry oken, okapů, oprava parket i střešního krytu včetně hydroizolačního nátěru, vymalování celé budovy, rekonstrukce podlahy v kanceláři a předsíni, či provedení dalších speciálních ochranných nátěrů. Bylo třeba zakoupit i inventář, neboť např. z kuchyňky bylo při předávání odmontováno i umývadlo. Práce na zlepšení stavu sokolovny budou i nadále pokračovat, neboť jsou potřebné další nejrůznější nátěry a zejména přestavba topného systému. Tak bude moci sokolovna ještě lépe sloužit nejen sokolským cvičencům, ale v dopoledních hodinách i žákům a studentům jihlavských škol.

Po dlouhém jednání byla navrácena i jedna z chat u Maršovského rybníku, která obětavostí některých členů Sokola, jež opravě věnovali mnoho svého volného času, byla dána do užívání. I zde muselo být zakoupeno zcela nové vnitřní vybavení. Úpravy umožní navrátit sokolské tábory na tradiční místo, kde mnozí pamětníci prožili nádherné chvíle.

Cvičební hodiny jsou podle Tyršovy zásady "V zdravém těle - zdravý duch!" průběžně doplňovány nejrůznějšími vzdělávacími akcemi. Úspěšné jsou besedy s historickými, geografickými, zdravotnickými i kulturními náměty, u nichž je třeba vyzvednout i dobrou spolupráci s Muzeem Vysočiny. Posлуhači se obvykle v další části večera dozví i zprávy ze sokolského života a společně si zazpívají při harmonice, v předvánoční době i koledy s varhanami. O zpěv se v jihlavské jednotě dbá i při občasných návštěvách vzdělavatele ve cvičebních hodinách, kdy se doplňuje i tanečním nácvikem. Pro děti vznikl i sokolský hudební kroužek, umožňující nejen zpívat, ale i hrát na hudební nástroje. Vystupuje i veřejně. Pro děti jsou pravidelně pořádány šibřinky

s programem a tancem, mikulášské nadílky a další besídky. Na loňských dětských šibřinkách za doprovodu 125 rodičů v roli diváků předvedlo své hezké masky přes 80 dětí.

Na každoročních prázdninových táborech se vystřídaly již desítky dětí. Učí se nejen nejruznější tábornické znalosti a dovednosti ale i samostatnosti, odvaze, překonávání překážek, čestnosti při hrách i jednání a zabývají se i sokolskou tematikou.

Významné jsou i autobusové zájezdy, při nichž spolupracuje pořadatelský i vzdělávací sbor, takže účastníci jsou cestou průběžně informováni o kulturních, historických, zeměpisných, přírodních a dalších zajímavostech projížděného i procházeného kraje. Takto již navštívili Litomyšl, Poličku, Veselý kopec, Žižkovo pole, jindy Blaník a Posázaví s Foglarovou Sluneční zátokou, či Tábor, Sezimovo Ústí, Chýnovské jeskyně, Jindřichův Hradec, nebo překrásný kraj "České kanady". Krásu okolí Jihlavy, Českomoravské vrchoviny i případně některých oblastí Rakouska poznávají účastníci pravidelných vycházek, výletů i zájezdů, jež připravuje pořadatelský sbor každých 14 dní.

Jihlavský Sokol se podílel i na vzpomínkových oslavách 110. výročí narození plk. Josefa Švece v Čenkově s účastí zástupkyně prezidentské kanceláře, generálního štábu i dalších významných osobností. Tento legionář - hrdina se stal vzorem, podle něhož byla pojmenována i sokolská župa, k níž Sokol Jihlava neoddělitelně patří.

Ukázkou dosavadní úspěšné činnosti jihlavského Sokola byla i v roce 1992 uspořádaná obsáhlá výstava ke 100. výročí založení v Muzeu Vysočiny. Bylo až s podivem, kolik cenného historického materiálu měli návštěvníci možnost shlédnout. Vystaveny byly fotografie, písemné dokumenty, kroniky, prapory, kroje, odznaky, známky a pohlednice se sokolskými, zejména sletovými náměty a řada dalších zajímavostí. Zápisy v knize návštěvníků svědčily o velkém ohlasu a úspěšnosti.

Propagaci sokolských akcí a myšlenek, historie i současnosti, pozvání na setkání a zájezdy přispívají nejen občasně zprávy v tisku či okresním rozhlasovém vysílání, ale například i dvě besedy v Muzeu Vysočiny ve spolupráci

s Klubem přátel staré Jihlavy, či vydávaný župní zpravodaj.

Životaschopnost Sokola prokázal loňský XII. všesokolský slet v Praze, kterého se zúčastnila početná skupina jihlavských cvičenců. Jemu předcházel úspěšný župní slet v Bedřichově a okrskové slety v Třebíči a Moravských Budějovicích. I tam byli cvičenci Sokola Jihlava zastoupeni.

Závěrem je třeba vyjádřit přesvědčení, že úspěšný dosavadní rozvoj se stane pro mnohé potřebnou inspirací, která přivede další zájemce do řad Sokola, aby se sokolovny staly tolik potřebnými ozdravovkami nejen těla, ale i ducha. Pak se jistě naplní i myšlenka M. Provazníkové: "Dokud bude žít Sokol, budeme žít v demokracii a svobodě".

Zdeněk Hromádka

Spolek Dům Gustava Mahlera v Jihlavě

Podnětem ke vzniku Spolku Dům Gustava Mahlera, který byl založen 14. 12. 1991, byly jednak snahy jihlavských Němců vysídlených po 2. světové válce a jejich potomků navázat pevnější svazky s městem, v němž mají své kořeny, jednak zájem představitelů města dostat Jihlavu do povědomí okolního světa. Sjednocujícím prvkem těchto snah se stala osobnost významného skladatele a dirigenta Gustava Mahlera (1860 - 1911), který v Jihlavě prožil dětství, studoval zde a začal zde i umělecky tvořit. Výraz "dům" v názvu spolku vychází ze společného rozhodnutí české i německé strany vybudovat prostory pro setkávání Čechů, Němců a Židů v Jihlavě právě v domě Mahlerovy rodiny ve Znojenské ulici č. 4, kde skladatel žil do svých patnácti let, než odešel studovat na vídeňskou konzervatoř.

Návrh na registraci Spolku Dům Gustava Mahlera byl předložen v únoru 1992 po schválení stanov. Poměrně složité majetkoprávní vztahy k domu byly dořešeny až na podzim, 12. 12. 1992 byla slavnostně podepsána nájemní smlouva, podle níž byl dům dán majitelem - Městem Jihlava - na 30 let bezplatně do

nájmu Spolku Dům Gustava Mahlera, jehož členy jsou Město Jihlava, české a německé spolky a organizace v Jihlavě a Společenství jihlavského jazykového ostrůvku jako zástupce vysídlených Němců. Hlavním posláním spolku je za finanční pomoci bonnského ministerstva vnitra zrekonstruovat dům pro účely památníku Gustava Mahlera a především pro jeho využití jako střediska porozumění mezi národnostmi.

Projekt rekonstrukce domu zpracovala jihlavská společnost PENTA, autorem řešení interiéru je ing. arch. Homolka. Ve vstupní části domu bude informační centrum, hala a kavárna, v zadní části přízemí pak památník Gustava Mahlera. V uliční části prvního patra vznikne víceúčelový sál pro cca 80 návštěvníků, který bude využíván k pořádání hudebních produkcí, přednášek a společenských a kulturních akcí přispívajících k propagaci Jihlavy a odstraňování současných rozporů, nejasností, nejistot a averzí mezi Čechy, Němci, Židy ale i ostatními národnostmi. Dále bude v domě knihovna, kanceláře, jednací místnost, ubytovací pokoje a byt správce objektu.

Stavební práce, jejichž dodavatelem je firma PSJ Jihlava, začaly v roce 1993. Sanační práce, které následovaly po statickém zajištění budovy a po odkrytí základových zdí, byly velice náročné a znovu ukázaly hrubé zanedbání péče o památkové objekty v minulých desetiletích. Díky nim se nečekaně zvýšily předpokládané náklady. Lze konstatovat, že do konce roku 1994 byla provedena komplexní asanace sklepních prostor a kanalizace, generální oprava kleneb včetně nových stropů a podlah a příprava pro realizaci další fáze rekonstrukčních prací. Pro jejich zdárné dokončení bude třeba dořešit vzniklé finanční problémy.

Spolek Dům Gustava Mahlera se však nezaměřuje a ani v budoucnu nebude zaměřovat pouze na rekonstrukci a provoz domu ve Znojenské ulici. Své poslání vidí především ve zprostředkování porozumění mezi národnostmi a rovněž v podpoře rozvoje znalostí německého jazyka u nejmladší generace. Hmatatelným dokladem činnosti spolku je patronát nad mateřskou školkou Březinova 30, kde především nákupem pomůcek podporuje

výuku němčiny. S touto aktivitou souvisí i v září 1994 uspořádaný seminář o problematice výuky německého jazyka v předškolních zařízeních či v říjnu téhož roku pro školy zorganizované divadelní představení v němčině.

Mezi další aktivity spolku patří pořádání nebo spoluúčast na pořádání koncertů, přednášek, besed a dalších kulturních aktivit; za všechny jmenujme alespoň předpremiéru filmu režiséra Pavla Kačírka o jihlavském dětství a mládí Gustava Mahlera "Kouzelný roh" v březnu 1994 a diskusi "Mladí Češi, mladí Němci - jakou představu o sobě máme" v únoru 1995. Spolek se podílel rovněž na přípravě expozice "Mladý Gustav Mahler a Jihlava" v Muzeu Vysočiny. Významná - a to nejen pro spolek - je navázaná spolupráce s pražským Goethe Institut, který mimo jiné (např. spolupořadatelství uvedeného divadelního představení) dotuje nákup knih pro knihovnu spolku, která v současné době čítá na 350 svazků především německé beletrie a knih pro děti, ale i slovníků, encyklopedií a historické literatury a bude tvořit základ knihovny v Domě Gustava Mahlera. Nyní je pro zájemce z řad veřejnosti přístupná v kanceláři spolku ve Smetnově ulici 2.

Alena Jakubičková

Společnost Josefa Hoffmanna v Brtnici

Na sklonku léta 1992 probíhala v Brtnici dva měsíce výstava "Barokní Hoffmann", kterou v tomto městečku uspořádalo Rakouské muzeum užitého umění (MAK) z Vídně ve spolupráci s brtnickým Obecním úřadem. V podrobné recenzi ve VVM 1993/1, ke které odkazujeme, dr. Zdeněk Měřínský vysoce ocenil, "že i menší obce jako je právě Brtnice mohou uspořádat nebo se významnou měrou podílet na kulturním podniku, který přesahuje nejen hranice regionu, ale celého státu".

Osobnost architekta prof. Josefa Hoffmanna (1870 - 1956) inspirovala již před lety učitele Františka Lichku a MVDr. Rudolfa Hlávku v Brtnici k založení společnosti přátel jeho osobnosti a díla, která by soustřeďovala studijní materiál a propagovala jeho tvorbu. Zmíně-

ná výstava byla impulsem, který vedl k realizaci tohoto záměru. V květnu 1993 bylo zaregistrováno občanské sdružení Společnost Josefa Hoffmanna. Má kolem padesáti místních členů - amatérů a několik čestných členů z řad odborníků v ČR i v zahraničí.

Činnost Společnosti během krátké doby přesáhla původně vytčený okruh. Souhrou příznivých okolností začala pořádáním poznávacích zájezdů "Po stopách díla prof. Hoffmanna". Účastníci zájezdů navštívili na pozvání majitele továrny firmy Backhausen v Hoheneichu a její obchodní dům ve Vídni, obchodní dům firmy Lobmeyer ve Vídni a továrnu firmy Wittmann v Etsdorfu. Jsou to firmy, které patří ke světové špičce a vyrábějí bytový textil, užité sklo a čalouněný nábytek podle návrhů prof. Hoffmanna jako exkluzivní a velmi úspěšnou část svého programu. Rodina Backhausenů se s prof. Hoffmannem přátelila a v jejím vlastnictví je archiv téměř čtyř set originálních Hoffmannových návrhů. Spolupracovali s ním stejně jako Lobmeyerovi od počátku Hoffmannova působení ve Wiener Werkstätte. Velmi srdečně byli členové Hoffmannovy společnosti přijati také v Etsdorfu u Wittmannů, odkud na oplátku přijel na prohlídku rodného domu, Brtnice a na historickou pouť podnikový zájezd s padesáti účastníky.

Firmy podporují plány Společnosti. Pan ing. Backhausen věnoval do expozice vzorky látek, firma Lobmeyer ukázky skla, Wittmannovi videokazetu "Josef Hoffmann a Wiener Werkstätte" a finanční příspěvek a všichni nabídli podporu při budování expozice.

Jedna z dalších cest Společnosti Josefa Hoffmanna směřovala na pozvání ředitele MAK pana Petera Noevera opět do Vídně. V tomto muzeu je největší sbírka prací Josefa Hoffmanna. Všechny expozice MAK jsou řešeny na vysoké odborné úrovni s vtipnou a duchaplnou elegancí. Účastníci zájezdu shlédli i nově vybudované podzemní třípodlažní depozitáře, které kopírují rozlohu celého pozemku muzea včetně zahrady, a mohli ve veřejnosti nepřístupných sálech obdivovat péči o sbírky, o jaké se většině našich muzeí jen sní. Ne každý má také možnost neformálně využívat metodické pomoci a konzultací tohoto vý-

znamného státního rakouského muzea, kterou Brtnice získala díky velkorysé osobnosti ředitele MAK a přátelskému postoji skvěle erudované dr. Hanny Eggerové (kurátorky výstavy "Barokní Hoffmann") a jejích spolupracovníků.

Součástí zájezdu byla návštěva vídeňského Domu umělců, kde byla v roce 1994 výstava "Umění a diktatura". Jejím kurátorem byl ing. Jan Tabor, který v roce 1990 natočil v Brtnici pro rakouskou TV film o Hoffmannovi. Z jeho podnětu pak uspořádalo MAK v Brtnici zmínovanou výstavu. Jestliže výstava "Umění a diktatura" byla sama o sobě fenoménem sezóny, pak osobní výklad ing. Tabora o souvislostech vzniku a osudech jednotlivých exponátů byl zcela jedinečný. Brtničtí občané, členové Společnosti, se za hranicemi přímo hmatatelně přesvědčují, že Josef Hoffmann je pojem, a budou toto poznání šířit dál.

Významný je také přátelský kontakt předsedy Společnosti dr. Hlávky s příbuznými prof. Hoffmanna, zejména s jeho snachou paní Anne Hoffmannovou z USA, která navštívila Brtnici a po návratu poslala některé osobní předměty prof. Hoffmanna a rodinné album.

To vše napomůže Obecnímu úřadu v Brtnici uskutečnit dlouhodobý záměr: shromažďovat materiál, připravovat dílčí výstavy a ve spolupráci s Národní galerií v Praze, Umělecko-průmyslovým muzeem v Praze a dalšími ústavy dojít ke stálé, na odborné úrovni vybudované expozici v rodném domě Josefa Hoffmanna.

Dvacáté století končí a ohlíží se k svému začátku. Secese, styl, který je předznamenal, se definitivně řadí k velkým slohům minulosti. Jedním z nejvýznamnějších tvůrců, který nevyčerpatelnou fantazií inspiroval jeho vznik, byl Josef Hoffmann.

Společnost Josefa Hoffmanna se snaží navazovat kontakty, shromažďovat poznatky a materiál a pomáhat tak obecnímu úřadu, aby Brtnice mohla jednoho ze svých velkých rodáků představit návštěvníkům.

Krásné zážitky z dobrodružství poznání mají členové Společnosti navíc.

Eliška Nosálová

Nadace na záchranu židovských památek v Polné

Dne 8. 11. 1993 byla Okresním úřadem v Jihlavě zaregistrována Nadace na záchranu židovských památek v Polné. Zřizovatelem nadace je ing. Radim Janů, starosta města Polné. Stal se mluvčím skupiny, které není lhostejný osud historických památek a která hledá cesty, jak doplnit státní prostředky určené na jejich záchranu i z jiných zdrojů. V čele polenské nadace stojí tříčlenný správní výbor ve složení ing. Radim Janů, ing. arch. Jaroslav Klenovský a Marta Vomelová a spolupracuje s ní odborná rada ve složení PhDr. Ludmila Kybalová, CSc. a Arnošt Neufeld, který je vrchním kantorem Židovské náboženské obce (ŽNO) v Brně. Účet, na němž shromažďuje finanční prostředky získané darem od fyzických a právnických osob, otevřela nadace u Agrobanky Praha, pobočka Polná. Přispěli na něj nejen dárci z Polska, ale i ze zahraničí (Jacob Nir a paní Guttmanová, vnučka polenské židovské rodiny Frischerů, z Izraele a dr. Králová, příbuzná polenské rodiny Hochnerů, z Německa).

Polenská nadace se finančně podílí na obnově místního židovského hřbitova, který je již několik let opravován z prostředků ŽNO v Brně. Praktickou realizaci oprav zajišťuje MěÚ v Polné. Za dobu existence nadace byly z jejího účtu hrazeny faktury za část dostavby hřbitovní zdi a za branku zhotovenou uměleckým kovářem Erwinem Habermannem z Jihlavy.

Další aktivita je směřována na realizaci záměru, který se poprvé objevil v letech 1968 - 1969 v návrzích tehdejšího vedoucího pobočky Muzea Vysočiny v Polné Bohuslava Hladíka. Jedná se o instalování části polenských judaik uložených v depozitářích místního muzea a v Židovském muzeu v Praze, kam se dostaly za II. světové války v rámci svozů, v polenské synagoze. Rozhodnutím obecního zastupitelstva byly v roce 1994 synagoga a rabínský dům předány Federaci ŽNO v České republice se sídlem v Praze, takže byla navázána velmi těsná spolupráce se zástupci federace dr. Jiřím Daníčkem a dr. Tomášem Krausem.

Zástupci ŽNO v Praze navrhli, aby prostory, které vzniknou úpravou rabínského domu, byly využity k instalaci expozice k tzv. "Hilsneriádě" a historii jednotlivých židovských komunit z okolí (v původní verzi B. Hladíka měla být vzpomínka na "Hilsneriádu" na galerii pro ženy v synagoze). Synagoga by měla být využita k instalaci předmětů spojených s náboženskými obřady.

Předpokládá se, že rekonstrukce těchto objektů bude do budoucna financována z prostředků Nadace pro záchranu židovských památek při Federaci židovských náboženských obcí v České republice, která má celostátní působnost a jejímž cílem je doplňovat příspěvky poskytnuté ministerstvem kultury. Svými drobnými prostředky se připojí, pokud bude třeba, i polenská nadace.

Dne 16. listopadu 1994 navštívil Polnou dr. Jiří Daníček, zástupce Federace ŽNO v ČR, dr. Arno Pařík, pracovník Židovského muzea v Praze a člen rady Nadace pro záchranu židovských památek při Federaci ŽNO v ČR a s nimi si zmíněné objekty prohlédli ing. Fuchs a ing. Skála, kteří mají zpracovat projektovou dokumentaci a rozpočet plánovaných oprav. Po skončení oprav, pokud bude tok finančních prostředků dostatečný, by měl PhDr. Arno Pařík zpracovat scénář a zajistit realizaci zmíněných expozic.

Nadace na záchranu židovských památek v Polné bude nadále spolupracovat jak s ŽNO v Brně, tak s Federací ŽNO v České republice.

Marta Vomelová

Varhanářská firma Doubek a syn z Jihlavy

V dobách nedávno minulých byl krnovský podnik Rieger-Kloss považován za téměř jediného výrobce varhan u nás. Ale už tehdy se začaly objevovat jiné dílny, které varhany opravovaly a dokonce si toufily vyrábět nové nástroje. Z takto skromných začátků vyrostla i současná jihlavská varhanářská firma Doubek a syn. Od roku 1987 už opravila, zrestaurovala a nově postavila více než dvacet nástrojů na Moravě i v Čechách.

V řadě oprav se jednalo o nástroje jak s mechanickou, tak s pneumatickou trakturou: 1987 Třešnice, 1988 Třešť - sv. Martin, Telč - P. Marie, 1990 Kučerov (s varhanářem D. Michkem), 1991 Rostěnice (s D. Michkem), 1992 Brno - Červený kostel (s D. Michkem), 1993 Radkov u Telče, 1994 Velešovice, Praha - sv. Salvátor.

Daleko významnější činnost firma Doubek a syn prokázala při restaurování historických varhan, kde si získala dobré jméno a zařadila se mezi hrstku našich varhanářských dílen, kterým je možné svěřit náročné a citlivé restaurátorské práce:

– 1988 - 89 Telč - Matka Boží (1728 V. Pantoček)

– 1989 Úsobí u Havl. Brodu (1762 M. Sedmík)

– 1992 - 93 Telč - sv. Jan Nepomucký (V. Pantoček 1729) (s D. Michkem)

– 1993 Jindřichův Hradec - zámek (1764 J. Horák)

– 1994 Valtice (ca 1750 J. Hencke)

V současnosti je rozpracováno restaurování nejstarších českých varhan ve Smečně a vzácného barokního nástroje v Kladrubech.

Každá varhanářská firma se nejraději pyšní svými novostavbami. V jihlavské firmě vznikly nové nástroje, které stojí za to uvést i s jejich dispozicemi:

– 1990 Radkovice

Manuál: Kopula 8', Kopula 4', Principál 2', Kvinta 1 1/3', Mixtura 1'3x

Pedál: Bourdon 8'

(mechanická traktura)

– 1992 Brno - Blahoslavův dům

1. manuál: Flétna portunálová 8', Salicionál 8', Principál 4', Flétna tubicová 4', Kvinta 2 2/3', Oktáva 2', Flétna zobcová 2', Tercie 1 3/5', Mixtura 1 1/3' 5x

2. manuál: Kopula 8', Šalmaj-regál 8', Kopula 4', Principál 2', Kvinta 1 1/3', Cimbál 1' 3x

Pedál: Subbas 16', Bourdonbas 8', Fagot 8', Oktávbas 4'

(mechanická traktura)

– 1993 regál (s 8' jazykovým hlasem) pro soukromého zájemce

– 1993 Vrbice

1. manuál: Krypt 8', Salicionál 8', Principál 4', Flétna špičatá 4', Oktáva 2', Mixtura 1 1/3' 4 - 5x

2. manuál: Kopula 8', Kopula 4', Principál 2', Kvinta 1 1/3', Cymbál 1' 3x

Pedál: Subbas 16', Oktávbas 8'

(mechanická traktura)

– 1994 Wrocław (Polsko)

Manuál: Kopula 8', Kopula 4', Principál dřevěný 2'

– 1994 Brno - JAMU

Manuál: Kopula 8', Kopula 4', Principál 2', Kvinta 1 1/3', Oktáva 1'

V současné době firma začala vyrábět varhany pro Hustopeče a pozitiv pro soukromého zájemce.

I když je zatím brzy na nějaké zevrubné analýzy a hodnocení činnosti, už dnes je zřejmé, že jihlavská firma Doubek a syn se zařadila k našim perspektivním varhanářským provozům.

Petr Koukal

Rehabilitace, restituce a archiv

Když byly v roce 1990 přijímány první zákony pro rehabilitaci osob postižených v uplynulých 40 letech a restituci různým způsobem odebraného majetku, jistě archiváře napadlo, že se shromažďování dokladů k těmto záležitostem bude týkat i jich. Sotva kdo si ale dokázal představit, do jaké míry to určí na celé další roky hlavní náplň jejich práce vůbec. Podobný nápor žadatelů a zájemců o vyhledávání dokladů prostě naše archivy, včetně jihlavského, dosud nezažily.

V jihlavském okresním archivu, který si ani předtím nikdy nemohl naříkat na nedostatek badatelů, se počet návštěvníků ztrojnásobil a množství vyhledávaného materiálu zmnobnásobilo. Předtím jsme nikdy nezažili, že by v nejvypjatějších dnech museli být návštěvníci řazení do fronty za sebou a postupně vyřizování při současném zapojení všech archivních pracovníků.

První etapou byly rehabilitace soudní. Pro ně bylo svým způsobem vyhledávání nejsnadnější. Jednak v soudních spisech byl vždy i v dobách, kdy to jinde nebylo běžné, zachovávaný řád a pořádek, jednak zde hlavní nápor probíhal pouze v jednom období, kdy se pro soud připravila základní velká masa trestních pí-

semností. V dalších obdobích se už dohledávaly jednotliviny nebo menší skupiny spisů. Navíc zde byly žadateli soudy a prokuratury, které na rozdíl od občanů mohly vědět co a jak potřebují.

Restituční záležitosti, stejně jako mimosoudní rehabilitace a státoobčanské věci, byly už podstatně složitější. Pro ně nebyly potřebné podklady soustředěny pěkně na jednom místě, nýbrž se muselo hledat většinou v písemnostech několika správních úřadů, jejich různých odborů a referátů ap. Navíc období, o něž ponejvíce šlo, na sklonku čtyřicátých a počátku padesátých let, bylo na jedné straně dobou četných správních změn a reorganizací a na straně druhé dobou, která oficiálně zavrhovala jako "přežitý byrokratismus" pořádek ve spisové službě a v písemnostech vůbec. Takže někdy se ani po dlouhém hledání potřebné doklady nenajdou; vzhledem k výše uvedenému skutečně není divu. Přitom však zase, s přihlédnutím k době, kdy se zestátnovací a vyvlastňovací akce odehrávaly, se toho najde ještě poměrně dost. Často ovšem jen díky mravenčímu úsilí a historickému citu archivářů, kteří v nejednom případě doslova zachraňovali svého času pro všechny ostatní jenom "bezcné hromady starých papírů", při archivním zpracování jim dali systém a v archivních pomůckách klíč k němu. Je ovšem nutno vzít v úvahu, že až do roku 1989 nikdo nepředpokládal, že takovéto písemnosti by ještě mohly mít někdy konkrétní správní význam, a byly již hodnoceny pouze historicky. V jihlavském archivu se například uvažovalo, že z poměrně rozsáhlého souboru trestního řízení správního, obsahujícího velké množství podobných, jednotlivě historicky nevýznamných případů, budou ponechány trvale jen vzorky. A nyní najednou mohl posloužit při mimosoudní rehabilitaci některých zemědělců, tehdy postihovaných hlavně za nedodávky. Také archiváři se ale při této příležitosti učili, hlavně podrobné znalosti některých částí fondů, došlo i k novému uspořádání některých z nich.

Se sklonkem roku 1994 přibýlo další téma - vyhledávání dokladů pro náhrady za věznění a smrt v nacistických věznicích a koncentračních táborech. Toto velmi pracné vyhledá-

vání ovšem může být úspěšné pouze v některých jednotlivých případech, neboť písemnosti okupačních orgánů v našem archivu nejsou.

Žadatelé byli také různí, od velice vlídných až po mírně agresivní. Zajímavé je, že mezi nejslušnější patřili vesměs právě ti, kteří se dožili zadostiučinění po skutečně velkých a leckdy až neuvěřitelných útrapách. Zato méně vstřícní někdy byli potomci postižených, kteří již sami dostatečně profitovali z předchozího režimu a nyní očekávali výnos po svých nepříteli vzpomínaných předcích. Některé věci se prostým občanům těžko vysvětlovaly. Například skutečnost, že dnešní jihlavský region se rozkládá po obou stranách bývalé zemské hranice na Moravě i v Čechách a že tedy k některým obcím, a to i k dnešním částem Jihlavy, jsou doklady okresních instancí uloženy v jiných archivech, byla pro mnohé nepochopitelná. I když jsme se každému snažili vyhovět většinou v minimální lhůtě jednoho týdne, vyskytovali se nespokojenci i s ní, ačkoliv na jiných úřadech běžně přijímali lhůty několikaměsíční.

Původní bláhové naděje, že s uzavřením lhůt příslušných zákonných norem se příliv žádostí alespoň zmenší, když už zcela neustane, se nesplnila a tak i v roce 1995 stále registrujeme další a další žádosti. Od roku 1993 došlo ke změně v tom, že už jde vesměs o mimořádně složitá a náročná dohledávání ve sporných a nejasných případech, výrazně stoupá podíl žádostí úřadů, zabývajících se touto problematikou, a soudů. Za léta 1990 - 1994 máme evidováno celkem 1390 takovýchto případů.

Již pět let je tato agenda hlavní náplní práce archivu. Jeho pracovníci musí však zabezpečit i všechny ostatní úkoly, které mu přísluší, ve všech formách péče o archiválie, předarchivní péči i nejrůznějších oblastech kulturně-propagační práce. Také počet a požadavky tradičních badatelů historických neklesají. To vše přináší velké vypětí archivářů, ale i tak je v některých oblastech možno realizovat jen to nezbytné. Taková je situace zejména ve zpřístupňovacích pracích, jejichž předchozí dobrá úroveň vlastně umožnila současné úspěšné vyhledávání. Kladem je, že za tuto cenu vstoupil archiv do povědomí širší veřejnosti s jasným naznačením svého smyslu

a potřeby a svou užitečnost výrazně ozřejmil rovněž představitelům nové státní správy. Doufejme, že až pomine takováto bezprostřední potřeba, veřejnost na úlohu archivu nezapomene.

Karel Křesadlo

Expozice "Mladý Gustav Mahler a Jihlava"

Začátkem 90. let ožily v Jihlavě staré plány na vybudování důstojného památníku jednomu z nejvýznamnějších hudebních skladatelů a dirigentů našeho věku, Gustavu Mahlerovi. Myšlenka byla podporována i četnými hlasy z ciziny, včetně jihlavských Němců. Právě ti navrhovali, aby byl pro tento účel využit dům Mahlerů v dnešní Znojenské ulici, kde velký umělec v letech 1860 - 1875 žil.

Po složitých jednáních byl po dvou letech Mahlerův dům získán do majetku města. Navíc byl založen Spolek Dům Gustava Mahlera (registrace 27. 2. 1992), ve kterém byla paritně zastoupena česká a německá strana. Základní filozofií Spolku byla myšlenka využít získaného objektu pro sblížení všech tří národností, které se k osobě Gustava Mahlera hrdě hlásí: Čechů, Němců a Židů. To také bylo zakotveno ve smlouvě mezi Městem Jihlavou a Spolkem podepsané 12. 12. 1992. Město předalo Spolku na 30 let dům do bezplatného nájmu, německá strana se zavázala hradit rekonstrukci objektu a jeho příští provoz.

Avšak hned při zahájení asanačních prací se ukázalo, že oprava bude nejen finančně, ale i časově daleko náročnější, než se předpokládalo. Proto na začátku roku 1993 vstoupilo do problému jihlavské Muzeum Vysočiny, které nabídlo pro vybudování Mahlerovy expozice prozatímně své prostory v Kosmákově ulici. Navíc byl prostřednictvím ředitele pražského Muzea české hudby dr. Stanislava Tesaře navázán kontakt s německým "Institut für deutsche Musik im Osten" v Bergisch Gladbach. Pak už dostaly události spád.

V březnu 1993 navštívil Jihlavu představitel Institutu dr. Koch, který projevil velký zájem o celý projekt a přislíbil finanční pomoc.

Výsledkem následných jednání mezi zástupci Institutu a Městským úřadem v Jihlavě byla konkrétní dohoda o vybudování expozice. Již v červenci 1993 je pak do Jihlavy poukázána první finanční částka znamenající faktické odstartování celé akce. Naplno se rozjely scénaristické práce (J. Rychetský), ještě v září 1993 byl zadán jihlavské firmě Penta projekt (ing. arch. P. Holub). Důležitým momentem bylo pověření zajišťování celého projektu firmou Inventa (L. Ferda), která pak veškeré práce koordinovala a řídila i všechny finanční transakce. V prosinci 1993 uvolnilo Město Jihlava ze svého rozpočtu částku 800 000 Kč, takže v lednu 1994 bylo možno zahájit vlastní práce na adaptaci vybraných prostorů i výrobě výstavního zařízení (firmy Šohaj, Dobrovolný, Habermann aj). Pro budoucí expozici byla získána i busta Gustava Mahlera od ak. soch. M. Knoblocha, pracovníci Muzea Vysočiny dokončili scénář, publikaci *Mladý Gustav Mahler a Jihlava* a průvodce expozicí (obě brožury v české, německé a anglické mutaci), byla vytvořena řada suvenýrů. Výtvarníky expozice, nazvané "Mladý Gustav Mahler a Jihlava", byli J. Michálek a L. Schindler. Slavnostní otevření expozice se uskutečnilo 10. 6. 1994 za účasti řady našich i cizích osobností kulturního a politického života. Kromě dalších prominentů byl přítomen a expozici otevřel předseda poslanecké sněmovny ČR M. Uhde, dále zde bylo několik zástupců ambasad, přední světový mahlerolog prof. H. de la Grange, prof. Koch, čeští poslanci atd., vše za aktivní přítomnosti zástupců sedmé velmoci z celého světa.

Zdeněk Jaroš

Moravské archiválie na výstavě v Mnichově

V srpnu 1991 navštívil jihlavský archiv generální ředitel bavorských státních archivů dr. W. Jaroschka. Při prohlídce zdejších cimélií poprvé zazněla myšlenka na představení těchto vzácných dokumentů také veřejnosti v Německu. Myšlenka začala dostávat konkrétnější obrysy, když se jí ujal znojemský rodák dr. H. Bornemann se svými spolupra-

covníky z řad kulturních činitelů odsunutých moravských Němců. Díky agilní organizační práci této skupiny a především vzájemné spolupráci našich a bavorských archivářů mohla pak spatřit světlo světa v září 1993 ve výstavních prostorách Bavorského hlavního státního archivu v Mnichově výstava "Deutsche Stadtrechte und Stadtrechtsbücher des 13. bis 16. Jahrhunderts aus Mähren". Ne zcela doceněný zatím zůstává fakt, že to byla vůbec první výhradně archivní výstava archiválií z naší republiky v cizině. Přes ne úplně výstižný název, který by mohl svádět k reminiscencím na jakési německé nacionální nároky na minulost našich zemí, byla koncipována ve zcela opačném duchu. Hlavním mottem výstavy a vernisáže, které se v Mnichově zúčastnil jihlavský starosta a ředitel archivu, byla myšlenka vzájemného soužití a spolupráce obou národností na středověké Moravě a podílu obou na vývoji zdejšího městského práva.

Na výstavě se představily nejvýznačnější archiválie tohoto obsahu z Jihlavy, Znojma, Olomouce a Brna. Ze Znojma byly představeny obě proslulé právní knihy ze 14. století spolu s listinou Ludvíka Jagellonského, z Olomouce čtyři rukopisy městského práva ze 14. a 15. století, brněnský městský archiv vzhledem k jinému využití svých archiválií v jubilejním roce města poskytl fotokopie pěti právních listin z let 1234 - 1325 a ukázky z nejstarší brněnské právní knihy a knihy písaře Jana ze 14. století. Jihlavský archiv vystavoval především svoje proslulé právní kodexy 14. a 15. století v čele s nejvíce obdivovanými iluminacemi Gelnhausenova kodexu A, jež byl doprovázen rukopisy B a C. Z listin se představilo privilegium B jihlavského městského a horního práva s nejstarším stavebním řádem Přemysla II. z r. 1270. Vedle nich se tu ještě objevilo potvrzení všech jihlavských privilegií Karlem IV. z r. 1359 a ukázka žádosti o právní naučení z Kutné Hory z r. 1400. Výstavu doplňoval soubor map Moravy, od nejstarší Fabriciovy až po sklonek 18. století, ze soukromých sbírek v Německu.

Hlavním vkladem bavorských archivářů bylo poskytnutí výstavních prostor s optimálními podmínkami pro vystavené dokumenty a především převzetí nákladů na pojištění a dopra-

vu vystavených exponátů, což by bylo hlavním problémem českých archivářů při úvahách o podobném vystavení německých archiválií u nás. Výstava se těšila živému zájmu Mnichovanů a měla velmi slušný ohlas v německém, především bavorském, tisku.

Karel Křesadlo

O jiných domech

Pod nepříliš obvyklým názvem "Jiný dům" připravila Národní galerie v Praze výstavu o německé a rakouské architektuře na Moravě a ve Slezsku v letech 1890 - 1938 a postupně ji prezentuje v Praze, v Brně a v roce 1995 ve Vídni. Výstavní kolekce si klade dva cíle: kromě mapování vývoje architektury v našich zemích jde o jeden z prvních pokusů o zpřístupnění toho "jiného" v naší kulturní tradici, představované plody druhého, tj. německého, etnika. Vždyť Morava a Slezsko byly průsečíkem vlivů vyzařovaných z Prahy i Vídně.

Na výstavě je zastoupen i náš region. Na čestném místě zde samozřejmě nemůže chybět celosvětově známé a uznávané dílo brtnického rodáka Josefa Hoffmanna, jež zejména díky nadšencům ze Společnosti Josefa Hoffmanna v Brtnici proniká i do kulturního povědomí naší oblasti. Poprvé jsou na výstavě prezentovány dvě realizace vídeňského rodáka Waltera Sobotky v Jihlavě, vily ve Vrchlického ulici 10 a 12, postavené v letech 1929 - 1931 pro pletářského továrníka Otto Adama. Domy (nyní mateřská škola a nájemní dům) jsou pro svoji asymetrickou objemovou skladbu, neformální půdorys a stroze působící vnější obal prostý všech příkras charakterizovány jako přesvědčivé doklady vídeňského funkcionalismu. Vnitřek byl pak vybaven spíše než s ohledem na striktní teoretické principy s maximálním zřetelem na pohodlí, intimitu a útulnost. Plánová dokumentace obou těchto staveb, kolem nichž veřejnost - a nejen laická - prochází bez povšimnutí, byla zapůjčena z jihlavského archivu.

V těchto souvislostech člověka nutně napadá, že je na čase, aby se povolání odborníci chopili fundovaného rozboru jihlavské novodobé

architektury vůbec. Vždyť jihlavské secesní stavby, rondokubistický Legiodům, banka, nemocniční pavilony, Masarykovy školy či sokolovna by si to jistě zasloužily, stejně jako jejich tvůrci od rodiny Langů až po Bohuslava Fuchse.

Karel Křesadlo

Poznámka redakce: Snad konečně dozrál čas k tomu, abychom si i v Jihlavě (ale samozřejmě nejen zde) uvědomili, že vedle cenné gotické, renesanční a barokní architektury je zde zastoupena rovněž architektura novodobá, k níž můžeme vedle staveb uvedených v článku přiřadit rovněž bloky nájemních domů z konce 19. a počátku 20. století navazující na severu a severozápadě na historické jádro či mnohé rodinné domy a vily v městské a předměstské zástavbě.

Prvním krokem podniknutým směrem k ukončení devastace a k záchraně těchto památek byl stavebně historický průzkum zástavby 19. a začátku 20. století severozápadně historického jádra města. V roce 1982 jej provedla ing. M. Bašťová ze Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze. Tento průzkum však nezachycuje všechny významné či alespoň zajímavé stavby a je otázkou, do jaké míry jsou jeho výsledky využívány kompetentními orgány a úřady. Mělo by následovat zmapování a stavebně historické zhodnocení i dalších staveb a jejich případný zápis do státního seznamu kulturních památek. Teprve pak by snad již nemohlo docházet k tomu, že na úřadě pověřeném výkonem státního dozoru nad kulturními památkami se dozvíme, že jej tato architektura nezajímá. Až jej zajímat začne, mohlo by být pozdě. Právě proto chceme poskytnout v našem sborníku prostor příspěvkům, které napomohou ke změně postojů nejen laické, ale především odborné veřejnosti.

Prezentace Muzea Vysočiny v zahraničí

Muzeum Vysočiny v Jihlavě již po několik let úspěšně spolupracuje v oblasti výstavnictví se

sousedním Rakouskem. Roku 1991 se v rámci vzájemných kontaktů mezi městy Telč a Waidhofen uskutečnila výměnná výstava "Telč - Waidhofen kdysi a dnes", na jejíž přípravě se podílela pobočka Muzea Vysočiny v Telči a Městské muzeum ve Waidhofenu. Další výstavu, nazvanou "Historické betlémy z Moravy", připravilo jihlavské muzeum ve spolupráci s místním školním muzeem v lázeňském městečku Bad Leonfelden, ležícím nedaleko Lince. Probíhala v období 29. 11. 1992 - 10. 1. 1993 a prohlédlo si ji více než 5 000 spokojených návštěvníků. Jednalo se o reprízu úspěšné výstavy "Půjdeme spolu do Betléma ...", která se v Jihlavě uskutečnila o vánocích roku 1990. Byly na ní představeny betlémy a betlémové figurky především z Třeštska a Jihlavska.

To, že měla tato akce úspěch, potvrzuje skutečnost, že o ni projevil zájem Dolnorakouské zemské muzeum ve Vídni, které zapůjčilo jihlavskému muzeu v letech 1992 a 1993 dvě přírodovědné výstavy. Pracovníci Muzea Vysočiny pod vedením etnografky PhDr. Dany Novákové instalovali na období 26. 11. 1994 - 8. 1. 1995 výstavu rozšířenou o další exponáty a nazvanou tentokrát "Vánoční betlémy z Jihlavska" v prostorách Dolnorakouského zemského muzea na Herrengasse 9, nedaleko vídeňského Hofburgu.

Jihlavsko zde bylo zastoupeno několika miniaturními pracemi a ukázkami betlémových scén, vytvořených převážně z figurek řezbářů Boudných z Brtnice. Postavičky a zvířata zakomponované do venkovského, městského či orientálního prostředí nebo figurky horníků při těžbě stříbra vzbuzovaly oprávněný obdiv návštěvníků. Oblast Třeštska byla reprezentována ukázkou starobylého papírového ručně malovaného betlému a řezaným stolním betlémem Jana Stránského ze soukromé sbírky. Polensko, i když není typickou betlémařskou oblastí, bylo představeno pracemi naivního řezbáře Václava Potočky z Nadějova. Jeho velký částečně pohyblivý betlém přitahoval pozornost většiny příchozích.

Slavnostního zahájení 25. 11. 1994 se vedle zástupců Dolnorakouského zemského muzea a ředitele Muzea Vysočiny PhDr. Pavla Jiráka zúčastnil i zemský hejtman dr. Ertwin Pröll

a další čestní hosté, přítomna byla i rakouská televize.

Výstava měla úspěch i ve Vídni. Vzhledem k tomu, že nebylo vybíráno vstupné, nelze zjistit přesný počet návštěvníků, podle zápisů v pamětní knize jej však lze odhadovat na téměř 8 000. Největší radost udělala výstava Čechům trvale žijícím ve Vídni, kteří vyjádřili přání, aby vzájemná spolupráce pokračovala i nadále. Velký zájem o akci projevilo i v roce 1994 otevřené Česko-rakouské kulturní centrum ve Vídni, které má rovněž zájem na další spolupráci.

Opoždění návštěvníci přicházeli na prohlídku i po vánočních svátcích, v době likvidace výstavy, a vůbec jim nevadilo, že její část již byla uložena v bednách. Pozdravovali české přátele a těšili se na výstavu příští.

Dana Nováková

K výstavě o válce

První světová válka, která v povědomí lidí stojí přece jen poněkud ve stínu své mladší a snad ještě krutější sestry, se letos dočkala už osmdesáté výroční vzpomínky na svůj počátek.

Alespoň poněkud přiblížit tehdejší atmosféru v zákopech i v zázemí na Jihlavsku měla za cíl výstava nazvaná "Když promluvila děla", na níž se autorsky podíleli odborní pracovníci Muzea Vysočiny a Státního okresního archivu v Jihlavě pod vedením PhDr. Zdeňka Jaroše z prvně jmenované instituce. S vědomím, že je určena pro co nejširší vrstvy, si její tvůrci i malý prohrěšek proti historické pravdě a nechali před muzeum přijet a vojenskou přehlídku vykonat samotného Františka Ferdinanda d'Este i s manželkou Žofií (to vše v podání skupiny Revival Western Club). Připočteme-li k tomu kapelu produkující vojenské pochody (žáci Základní umělecké školy v Jihlavě), střelbu z děla a scénku nezbytného, byť protentokrát neúspěšného, atentátu na arcivévodu, je nasnadě, že o reklamu bylo výstavě postaráno.

Po této procházce všelidským optimismem, reprezentovaným snahou oživit ze starších smutných událostí vždy spíše to lepší a připojovat k tomu navíc i jistou dávku sentimentu, byla již návštěvníkům umožněna prohlídka výstavy. Ta byla rozčleněna do čtyř oddílů zachycujících vznik a počátek války, její průběh včetně válečného hospodářství, domácí i zahraniční odboj a vyhlášení samostatnosti, počítaje v to též převzetí jihlavské radnice. Přízemní prostory muzea, kde výstava "zahnízдила" až do 25. 9., byly zaplněny rozličnými druhy výzbroje a výstroje, dobovými platidly, válečnými suvenýry a vyznamenáními, fotografiemi z front i lazaretů a přirozeně též dobovým tiskem a množstvím vyhlášek obyvatelstvu. Orientaci v časovém průběhu konfliktu umožňoval přichozím spojovací text a rovněž mapy Evropy (práce výtvarníka MV M. Rygla) zachycující situaci na tomto kontinentu v klíčových momentech období. Největším magnetem pro návštěvníky byla bezesporu věrná kopie železničního vagonu československých legionářů na Rusi, (tzv. těpluška) i s vnitřním vybavením, avšak můžeme připomenout též malý vojenský bunkr s dominujícím těžkým kulometem Schwarzlose nebo grafologický rozbor písma legionáře plk. J. J. Švece, jenž provedl víceméně zdarma písmoznalec M. Raška z Ivanovic na Hané, a díky němuž mohli zájemci poznat Švece, rodáka z blízkého Čenkova, nejen jako schematickou čítankovou postavu, ale měli možnost proniknout rovněž do psychologie jeho osobnosti. Pro zkoumání historie regionu byly však největším přínosem vypracovaný a vystavený dosud nejúplnější soupis padlých z Jihlavska a soubor fotografií zvonů rekvírovaných pro válečné účely.

Je ovšem vhodné zmínit se taktéž o tom, že výstava nesplnila očekávání, pokud se týká její návštěvnosti. Za více než tři měsíce ji shlédlo pouze 4 686 lidí (denní průměr 51 osob), což není mnoho na tak široce koncipovanou akci, na které se kromě dvou v úvodu jmenovaných subjektů podílely zápůjčkami též Historický ústav AČR - Vojenské muzeum v Praze, Západo-moravské muzeum Třebíč, Vlastivědné muzeum a galerie Dačice a samozřejmě soukromé osoby, bez jejichž ochoty by zejména část vě-

novaná legionářům byla značně ochuzena. Příčiny nízkého počtu příchozích jsou dvojího druhu. Jednak po dobu trvání výstavy panovalo na Vysočinu nezvykle hezké počasí, jež lákalo spíše k vodě a do lesa než do uzavřených prostor, a jednak, a to především, se tu odrazil celospolečenský trend dnešní doby - opomíjení kultury vůbec.

Tento nepříznivý jev, který se neprojevil přirozeně pouze při této akci, sám o sobě samozřejmě nemůže být faktorem, pod jehož vahou by muzeum na výstavní činnost rezignovalo. Hůře ovšem je, spojí-li se zároveň s malým počtem pracovníků (omezen nízkým finančním rozpočtem) zabývajících se vlastní, mnohdy velmi náročnou instalací připravovaných projektů. Na zmíněné výstavě se tím či oním způsobem podílela drtivá většina zaměstnanců MV, mnozí z nich i na úkor své vlastní pracovní náplně. Jak už bylo řečeno, měřeno kvantitou, výsledek nebyl příliš uspokojivý. Zbývá proto rozhodnout, zda za výchozí situace, kdy je kultuře vymezena role chudé příbuzné, se má nadále snažit hrát úlohu bohaté tety. Východisko je jediné, i když, přinejmenším, poněkud kruté, a to redukovat počet a rozsah výstav na takovou úroveň, jež by nenarušovala normální chod muzea. Alespoň do té doby, než kompetentní činitelé sami poznají, že kultura není pouhým požíračem peněz, ale může i něco přinést. Přinejmenším, budeme-li se pohybovat v rovině jejich myšlení, mohou investice do ní vkládané přivodit zvýšení turistického ruchu.

Vojtěch Urbančík